
DE REIS NAAR INDIË IN DE 17DE EEUW.

In de tweede helft der 17de eeuw had de Oost-Indische Compagnie het toppunt van haar macht bereikt. De overwinningen, welke zij in de eerste helft dier eeuw op de Portugeezen behaald had op de Soenda-eilanden en tusschen 1656 en 1663 op de kust van Malabar, hadden haar de hegemonie over den Indischen Oceaan geschonken. Van Gamron in de Perzische golf tot aan Nagasaki op Japan had de Compagnie haar handelsposten en forten geplaatst langs de kusten van Hindoestan, Ceylon, Malakka, Sumatra, Java, Soembawa, Timor, Celebes, de Molukken en Tonkin. Het vervoer naar Europa van de verschillende producten en het zenden van ambtenaren en soldaten naar Indië maakten toen een drukke zeevaart noodzakelijk. De schepen van de Compagnie kwamen en gingen over den Atlantischen en den Indischen Oceaan. Van Texel naar Batavia of omgekeerd werd de reis zelden in minder dan zes maanden volbracht. Zelfs werd de duur der reis nog langer, toen de Vereenigde Zeven Provinciën in oorlog geraakten met de mogendheden aan weerszijden van het Kanaal, en de scheepskapiteins het bevel kregen om (ten einde aan de kapers te ontkomen) een aanzienlijken omweg te maken en in plaats van door het Nauw van Calais te gaan, om Schotland en Ierland heen tusschen de Faroë-eilanden en IJsland door te varen. Niettegenstaande den langen duur werden vele tochten gelukkig en zonder ziekte volbracht. Maar dikwijls was de gezondheid, zelfs het leven er mee gemoeid. Als men tegenwoordig van Europa reist naar de Kaap de Goede Hoop of naar Indië, gaat men eenvoudig in een drijvend hôtel van het eene punt van den aardbol naar een ander punt, maar vroeger was het zijn leven wagen.

De voeding met gedroogde groenten en pekelvleesch, een onvoldoende hoeveelheid, bovendien niet zelden vervuild drinkwater, de voortdurende

vochtigheid der kleederen, de afkoeling gedurende den nacht in de open lucht, alles werkte samen om de gevaarlijke ziekte van den oceaen, de scheurbuik, te bevorderen.

De Fransche reiziger JEAN MOQUET, die zich in 1608—'09 van Lissabon naar Goa begaf op een Portugeesch schip, de *Notre Dame du Mont Carmel*, heeft een beeld met schrille kleuren van deze ziekte opgehangen. »Mijn knieën« zegt hij, »waren zoo ingetrokken dat ik ze niet kon strekken, mijn dijen en beenen waren zoo zwart alsof ze door koudvuur waren aangetast. Ik was genoodzaakt alle dagen in mijn vleesch te kerven of het af te snijden ten einde het zwarte bedorven bloed te verwijderen. Ik sneed ook het tandvleesch af, dat blauwbleek buiten mijn tanden uitstak, en ging iederen dag naar buiten op het dek en hield me dan aan het touwwerk vast met een spiegeltje in de hand om te zien waar ik moest snijden. Als ik dan het doode vleesch had afgescheurd en veel zwart bloed was kwijtgeraakt, wiesch ik, sterk wrijvende, mond en tanden met mijn urine. Maar den volgende dag was de kwaal even erg of nog erger. Het ongeluk was dat ik niet kon eten en meer verlangde iets door te slikken dan te kauwen, vanwege de vreeselijke pijnen. Dagelijks stierven er van onze mannen en men zag van hen niets meer dan dat men soms drie of vier lijken tegelijk in zee wierp, terwijl de meesten zonder hulp achter een kist waren gestorven en hun oogen en voetzolen door ratten waren opgevreten.« (JEAN MOQUET, *Voyages en Asie, Afrique, Indes orientales et occidentales*, p. 179.)

Geen der duizenden passagiers, die zich in de 17de eeuw op Nederlandsche schepen naar Indië begaven, heeft het lijden zoo realistisch geschilderd, maar dit was er toch niet minder afschuwelijk om. Onder de tropische zon werden duizende menschen aangetast; bij honderden werden de lijken neergelaten in de grondelooze diepte der zee. De lectuur van de journalen van het Kaapsche gouvernement, waarin de wederwaardigheden van de reis bij de aankomst der schepen werden te boek gesteld, doet soms denken aan een begrafenisregister.

Den 15^{den} Februari 1654 arriveert de *Draeck* en heeft 20 man verloren; de overigen zijn lijdende aan scheurbuik en niet in staat de zeilen te hanteeren. De *Westfriesland* kon de Tafelbaai niet bereiken en is den 14^{den} October 1658 de baai van Saldanha binnengeloopen, vanwaar de kapitein aan den commandeur van de Kaapkolonie, JAN VAN RIEBEEK, doet weten dat 150 van zijn koppen ziek zijn en 78 onderweg zijn bezweken. Telken jare herhalen zich dezelfde noodlottige feiten. Aan boord van een vloot van twaalf schepen, welke 30 November 1695 de Kaap bereikten, waren 228 man op zee gestorven,

en lagen er 678 ziek in het tusschendek. Om de toename van het aantal ziektegevallen te bestrijden kende men maar één middel: het anker laten vallen op plaatsen waar men een nieuwe provisie van groenten, vruchten, versch vleesch, eieren en melk kon opdoen.

Hiervoor zorgde nu de Kaap de Goede Hoop op een uitnemende wijze. Het cijfer der Nederlandsche schepen, welke van 1656 tot 1661 binnenliepen, bedroeg gemiddeld 28 per jaar, en ze hadden minstens honderd man aan boord, niet zelden drie of vierhonderd. De *Princes Royaal* en de *Oranje* bijv. die resp. 21 Sept. 1656 en 28 Juni 1659 de haven aandeden, herbergden 356 en 410 man. Jaarlijks zorgde de Kaap zoo voor de voeding van circa 5000 schepelingen.

De ankerende schepen begonnen met het aanschaffen van een nieuwen voorraad drinkwater, van dat vermaarde water, waarvan de overvloed, de helder- en zuiverheid in de 18de eeuw zijn geprezen door PETER KOLB in zijn boek: *De aquis Capitis Bonae Spei*. Ze ontvingen verder een voldoende hoeveelheid groenten voor de beide maaltijden per dag, gedurende hun verblijf in de haven en ook bij het vertrek werd de kombuis goed voorzien. Deze groenten waren tuinkers, zuring, prei, uien, bieten, kervel, radijs, venkel, meloenen, watermeloenen en kool, vooral van die bizondere soort welke de oude bewoners der kolonie kafferkool noemden, omdat de blaren gekruld zijn als het haar van een kaffer; het was een uitnemende en een jaar later nog eetbare groente.

Wat het vleesch betreft, volgens een bewaarde lijst bedroeg de leverantie van 13 April 1658 tot 10 April 1659 aan verschillende schepen 352 schapen en 148 runderen. De grootte van de levering varieerde natuurlijk met die van het schip. Zoo kreeg o.a. de *Princes Royaal*, met 386 man, 8 schapen en 12 runderen; de *Paerel*, met 369 man, 14 schapen en 15 runderen.

Dit was voor de gezonden, maar de Kaapkolonie zorgde ook voor het herstel der zieken. Een in 1652 met zorg ingericht hospitaal werd reeds in 1656 verbeterd »opdat de zieken het zoo comfortabel mogelijk zouden hebben«. Zoodra het anker was gevallen, werden de lijders aan scheurbuik daarheen getransporteerd. Soms genazen ze gedurende het oponthoud; zoo niet, dan wachtten ze op een andere reisgelegenheid. Zoo werden de achterblijvers van de *Anjelier*, de *Vheland*, de *Paerel* en de *Dolfijn*, die tusschen 13 en 31 Augustus 1654 aangekomen waren, op drie na, den 16^{den} September ingescheept op de *Caapvogel* en de *Henriëtte Louise*. Deze laatste was den 30sten Augustus aangekomen en had een honderdtal patiënten afgeleverd, welke »aan het einde hunner krachten waren«. Binnen twee

weken waren allen, op 18 na, hersteld, en zetten ze hun reis voort.

Deze instelling was aan de Kaap gesticht door JAN VAN RIEBEEK, die van 1652 tot 1663 commandeur was. Zijn werk werd voortgezet en uitgebreid door zijn opvolgers: ZACHARIAS WAGENAER, JACOB BORGHORST, PIETER HACKIUS, YSBRAND GOSKE, JOHAN BAX en SIMON VAN DER STEL. Als een plaats van rust en herstel, als voorraad voor water en proviand heeft de haven van Kaapstad duizenden van zeelieden op hun reis tusschen Europa en Indië het leven gered.

Uit „*La Nature*”.

DE H.